

HANDLEIDING PROFIELWERKSTUK

HAVO/VWO

MONTESSORI

LYCEUM

ROTTERDAM

2017-2018

Inhoudsopgave

Opmerking vooraf	3
Doel van terugkoppelmomenten en profielwerkstukmiddagen/dag	4
Tijdschema profielwerkstuk 2016- 2017	5
Keuze van een partner, vak, onderwerp en begeleider	6
Onderwerpen afbakenen en onderzoeksvragen formuleren	7
Het opstellen van een plan van aanpak	8
De eindpresentatie	9
Beoordelingscriteria en deadlines	10
Bijlage 1:De afspraken uit het examenreglement	11 – 12
Bijlage 2: Hulpblad plan van aanpak	13
Bijlage 3: Afsprakenblad	14
Bijlage 4: Feedback bij terugkoppelmomenten	15

Opmerking vooraf

Het profielwerkstuk is een bijzonder onderdeel van je examen. Samen met een medeleerling voer je een uitvoerig onderzoek uit voor een examenvak en na enkele maanden presenteren jullie je conclusies. Dit hele proces doe je zo zelfstandig mogelijk. Op deze manier kun je laten zien, dat je in staat bent zelfstandig een onderzoek te verrichten, bronnen te raadplegen, experimenten te doen, op genuanceerde wijze je conclusies te presenteren. Daarnaast moet je je organisatorische vaardigheden inzetten, samenwerken en tegenslagen kunnen overwinnen. Het zijn belangrijke vaardigheden die je nodig hebt bij je vervolgstudie. Hier kun je dus laten zien, dat je klaar bent voor een volgende stap in je lerende leven.

Het profielwerkstuk moet in conceptvorm klaar zijn vóór de kerstvakantie. In deze handleiding vind je alle informatie die je nodig hebt:
Waar moet een onderzoek aan voldoen? Welke onderzoeksfases zijn er en wanneer moet wat af zijn? Belangrijk is je goed te realiseren dat zowel inhoud als het proces wordt beoordeeld.

Al voor de zomervakantie hebben jullie de keuze gemaakt met wie je het profielwerkstuk maakt, voor welk vak en welke docent jullie gaat begeleiden. Met de docent bespreek je aan welke criteria het onderzoek moet voldoen, hoe jullie je voortgang aan de docent laten zien, wanneer jullie afspreken en op welke manier jullie communiceren.

Er staat 80 uur voor het profielwerkstuk. Het onderzoek wordt in tweetallen gedaan. In de bijlage is het examenreglement opgenomen waarin de eisen van het profielwerkstuk vermeld staan.

Tijdschema profielwerkstuk 2017-2018

Oriëntatiefase

Juli 2017

inleveren keuzeformulier bij mentor

Aug 2017

controle indeling/begeleiding in mentoruur

Onderzoeksfase

dinsdag 5 sept

v.a. het 7^e uur

profielwerkstukmiddag vwo

donderdag 7 sept

v.a. het 7^e uur

profielwerkstukmiddag havo

vrijdag 13 oktober

tussenstand profielwerkstuk

inleveren onderzoeksresultaten + logboek tot dan toe
docenten geven terugkoppeling aan leerling

Schrijf- en ontwerpfasen

vrijdag 25 nov

einde onderzoeksfase

Docenten vullen voortgangsformulier in vullen en geven
terugkoppeling te retourneren aan de leerling en mentor.
voorbereiding op pwsdag in dec

dinsdag 12 dec

profielwerkstukdag havo

donderdag 14 dec

profielwerkstukdag vwo

Beoordelingsfase

donderdag 21 dec

deadline inleveren concept profielwerkstuk

vrijdag 12 jan

Terugkoppeling van docent naar leerling op concept
profielwerkstuk. Aan de hand van de terugkoppeling kunnen de
leerlingen verbeteringen aanbrengen.

dinsdag 30 jan

v.a. 7^e uur voorbereidingen eindpresentaties
presentaties vanaf 15.30 uur

donderdag 5 febr

definitieve beoordeling profielwerkstuk
deadline cijferinvoer profielwerkstuk

start profielwerkstuk 4 havo en 5 vwo

dinsdag 10 apr

1^e-3^e uur profielwerkstukochtend 5 vwo

woensdag 11 april

1^e-3^e uur profielwerkstukochtend 4 havo

donderdag 26 april

4H/5V inleveren keuzeformulier pwstuk

dinsdag 3 juli

profielwerkstukdagdeel 4H/5V

Doel van terugkoppelmomenten en profielwerkstukmiddagen/dag

Terugkoppel- en beoordelingsmomenten

Om de voortgang goed in de gaten te houden, zijn er enkele vaste terugkoppelmomenten in het tijdpad opgenomen. Jullie laten zien hoever jullie zijn gevorderd in het onderzoek en de docent geeft hier schriftelijke feedback op. Maak heldere afspraken met de docent wanneer jullie de volgende stap in het onderzoek laten zien. Te lang geen overleg hebben met je docent is vaak geen goed teken. Zorg er dus voor dat je regelmatig overleg inplant.

Profielwerkstuk(mid)dag(en)

Er zijn enkele momenten ingeroosterd waarop jullie een middag of een dag met elkaar aan het profielwerkstuk kunnen werken. De reguliere lessen komen dan te vervallen. Om deze momenten zo efficiënt mogelijk te benutten, is het raadzaam om van te voren al een plan te hebben wat jullie op die middag of dag gaan doen. Zorg ook dat je dit bespreekt met de docent die jullie begeleidt. Maar afspraken met de docent over de persoonlijke begeleiding die dag. Stel dat docent die dag niet op school is, is het wel handig om te weten wat je moet doen als je vastgelopen bent.

De eerste profielwerkstukmiddag (v.a. het 7^e uur) is het doel om de volgende onderdelen uitgewerkt te hebben:

- onderzoeksplan
- tijdplan
- taakverdeling
- presentatieplan

De profielwerkstukdag in december is bedoeld om jullie tijd en ruimte te geven een flinke stap te zetten in het (be)schrijven van jullie onderzoeksresultaten. Jullie melden je om 8.30 uur in de mediatheek en werken vervolgens tot minimaal 15.00 uur aan het onderzoek. Indien je buiten de school je onderzoek moet doen, heb je eerst overleg met de jaarlaagcoördinator en de docent die jullie begeleidt.

De middag (v.a. het 7^e uur) voorafgaand aan de (mini)presentaties is om de laatste hand te kunnen leggen aan de presentaties.

Alle examenkandidaten worden vanaf het 7e uur uitgeroosterd om de presentatie van het profielwerkstuk voor te bereiden. Rond 15.30 uur start de centrale aftrap van de presentaties in de aula. De presentatiemiddag duurt tot ongeveer 17.30 uur.

Keuze van een partner, vak, onderwerp en begeleider

- a. Aangezien het profielwerkstuk in tweetallen gemaakt moet worden, ligt het voor de hand om te beginnen met het kiezen van een partner. Je kunt eerst een partner zoeken en dan samen met hem of haar besluiten welk vak je kiest, maar je kunt ook eerst een vak kiezen en daarna een partner zoeken die hetzelfde vak wil gaan doen. Het allereerste wat echter moet gebeuren, is de keuze van een partner en van het vak waarvoor je je profielwerkstuk wil maken. Het is daarom verstandig om de KWT-lessen die voorafgaan aan die eerste profieldag te besteden aan overleg met medeleerlingen en docenten.
- b. De keuze van het vak waarvoor je je profielwerkstuk wilt maken is in principe vrij, maar wordt beperkt door de beschikbaarheid van docenten om dat werkstuk te begeleiden. Als regel zal elke docent die een profielvak geeft niet meer dan 4 profielwerkstukken begeleiden. Dat betekent dat je als volgt te werk moet gaan :
- Eerst bij de docent die het vak van je keuze geeft een claim op een begeleidingsplaats vastleggen. Dat doe je door de docent een paraaf te laten zetten op het keuzeformulier.
 - Als dat niet mogelijk blijkt te zijn, terugvallen op een reservekeuze
 - Als dat dan ook niet lukt, contact met de coördinator opnemen.
- Ga in ieder geval nog niet verder met de voorbereidingen zolang nog niet zeker is dat je ook echt bij het vak van je keuze kan worden ingedeeld.
- c. Wat de keuze voor een onderwerp betreft, is het verstandig om eerst te kijken naar de mogelijkheid om een praktische opdracht uit het vorige schooljaar om te werken tot profielwerkstuk. Als je liever een ander onderwerp wilt nemen, overleg dan eerst met je partner.
- Noem allebei een aantal mogelijke onderwerpen en schrijf die op een lijstje. Maak daarna samen een keuze daaruit.
 - Formuleer daarna zo nauwkeurig mogelijk wat je precies wilt gaan uitzoeken. Dat betekent dat je in ieder geval aangeeft wat je hoofdvraag zal zijn.
 - Overleg met je begeleider of ook die het eens is met je plan.
- d. Je bent ook vrij om een docent als begeleider te kiezen. Het is belangrijk om een docent te kiezen, die qua begeleidingsstijl aansluit op jouw/ jullie eigen leerstijl. Om de communicatie te vergemakkelijken kan het handig zijn een docent te vragen waarvan je ook les hebt. Maar dit is geen vereiste. Bespreek duidelijk van te voren op welke wijze de docent jullie begeleidt, hoe jullie communiceren en hoe de beoordelingseisen gelden.

Onderwerpen afbakenen en onderzoeksvragen formuleren

Een goed geformuleerde onderzoeksvraag is een noodzakelijke voorwaarde om een werkstuk te kunnen maken. In de loop van je onderzoek zul je ongelofelijk veel informatie tegenkomen, waarbij je voortdurend keuzes zult moeten maken wat je er wél van kunt gebruiken en wat niet en de enige maatstaf om die keuzes te maken, *is je onderzoeksvraag en daarvan afgeleide deelvragen*. Bovendien kun je aan de hand van een duidelijke onderzoeksvraag beter conclusies formuleren.

Hoe belangrijk een onderzoeksvraag ook is, het blijft een hulpmiddel. Als je eenmaal bezig bent, kan het voorkomen dat je merkt dat je onderzoeksvraag (of een deelvraag daarbij) toch niet helemaal voldoet. Het is dan vaak verstandig om ze, in overleg met je begeleider, bij te stellen.

Globaal kunnen er verschillende *soorten onderzoeksvragen* worden aangegeven :

- a. Beschrijvende of beeldvormende onderzoeksvragen : Op basis van onderzoek beschrijf je een situatie of persoon. Dat lijkt het meest gemakkelijk, maar juist hier ligt het gevaar op de loer dat je niet goed kunt bepalen welke informatie nodig is voor je betoog en welke niet. Zorg daarom zeker bij dit soort onderzoeken voor zeer concrete deelvragen.
- b. Vergelijkende onderzoeksvragen : Je probeert dan overeenkomsten en/of verschillen aan te geven.
- c. Verklarende onderzoeksvragen : Je zoekt dan antwoord op de vraag "hoe komt het dat ... ?"
- d. Waardebepalende of evaluatieve onderzoeksvragen : Je geeft dan een oordeel over het verloop van een onderzoek en verbindt daar aan het einde een conclusie aan.
- e. Voorspellende onderzoeksvragen : Je stelt een hypothese op die aangeeft hoe een bepaald onderzoek volgens jou zal verlopen en gaat dan na of dat ook inderdaad zo is.
- f. Probleemoplossende onderzoeksvragen : Je probeert op basis van onderzoek een concreet probleem op te lossen.

Dit is uiteraard slechts een zeer algemene opsomming. Zeker wanneer je een afwijkende vorm van presentatie kiest (bij voorbeeld een ontwerp of een audio-visuele presentatie), zul je ook afwijkende doelstellingen voor je onderzoek kunnen opstellen. Overleg hierover met je begeleider.

Het opstellen van een plan van aanpak

De eerste formele beoordeling gebeurt op basis van het zogenaamde *plan van aanpak*. Dit plan van aanpak bestaat uit :

- a. Het onderzoeksplan, waarin je moet opnemen :
 - De hoofdvraag
 - Een aantal deelvragen
 - Eén of meer hypothesen (welke uitkomsten verwacht je dat het onderzoek gaat opleveren)
 - De voorgenomen werkwijze en middelen (hoe ga je het onderzoek uitvoeren en wat heb je daarvoor nodig)
 - De informatiebronnen (welke boeken, artikelen etc. ga je raadplegen om voldoende informatie over het onderwerp te verzamelen)
- b. Het presentatieplan, waarin je vastlegt op welke wijze je de resultaten van het onderzoek gaat presenteren.

Dit is vooral van belang, omdat de presentatie vaak al bepalend is voor het soort informatie dat verzameld gaat worden. Vooraf dien duidelijke afspraken gemaakt te worden over de vorm van de presentatie. Bij schriftelijke presentaties geldt daarbij als norm dat deze 10 à 15 pagina's getypte tekst dient te omvatten. Bij mondelinge presentaties is het van belang om naast de vorm ook de tijdsduur vast te leggen en eventueel de doelgroep aan wie de resultaten gepresenteerd worden.
- c. De taakverdeling tussen degenen die het profielwerkstuk maken
- d. Het tijdplan, waarin je moet opnemen :
 - Hoeveel tijd er aan de verschillende activiteiten besteed zal worden
 - Wanneer dat zal gaan gebeuren. Om dit zo secuur mogelijk te doen, is het wellicht handig een tijdbalk te maken
 - Wie die activiteit gaat uitvoeren

Let bij het maken van een tijdplan op de vastgelegde beoordelingsmomenten.

Het opstellen van het plan van aanpak is van het allergrootste belang voor de rest van het onderzoek, vooral omdat hierin ook vóór alles tot uiting moet komen dat het plan ook echt *realistisch* is, dat wil zeggen : uitvoerbaar is binnen de gegeven tijd.

De Eindpresentatie

Op de laatste profielwerkstukmiddag zijn er na 13.45 uur geen lessen meer in 5 HAVO en 6 VWO. Je hebt dan de gelegenheid de eindpresentatie voor te bereiden. Voor de presentatie worden de docenten uit de examenklassen en de leerlingen uit de voorexamenklassen uitgenodigd. We starten om 15.30 uur en eindigen om 17.30 uur. De presentatie is ingedeeld in rondes. Iedere leerling is ingedeeld in één ronde en kan in de andere ronde kennismaken van het werk van anderen.

Ook de ouders zijn op deze middag van harte welkom en na afloop is er tijd om met een drankje wat na te praten.

De eindpresentatie heeft de volgende kenmerken:

- De duur ligt tussen de vijf à tien minuten (beslist niet langer!)
- Er is altijd een korte mondelinge toelichting
- Er is altijd ondersteuning via ander materiaal: een powerpoint-presentatie, een website, een tentoonstelling, een flap-over, een poster, technisch ontwerp, een model, een maquette, een fragment uit een film of een toneelstuk. Er is van alles mogelijk, maar het moet wel kort.

De eindpresentatie is een korte samenvatting van het profielwerkstuk. De eindpresentatie is dus iets anders dan de presentatievorm. Wie een film maakt als profielwerkstuk zal een ander moment moeten afspreken met de profielwerkstukbegeleider om de volledige film te vertonen. Een schriftelijk verslag kan niet tijdens de presentatie worden gelezen, etc.

In de eindpresentatie staat voorop dat de uitgenodigde ouders, docenten en leerlingen uit de voorexamenklassen een goede indruk krijgen van problemen waarmee je tijdens je onderzoek hebt geworsteld. De eindpresentatie geeft daarom antwoord op de volgende vragen:

- Waarom heb je dit onderwerp gekozen?
- Hoe ging dat kiezen in zijn werk?
- Wat was je belangrijkste onderzoeksvraag of je belangrijkste doel?
- Welke problemen kwam je tegen bij de uitvoering?
- Wat is je belangrijkste conclusie?
- Wat heb je er van geleerd?
- Welke tips heb je voor leerlingen die nog moeten beginnen?

Beoordelingscriteria en deadlines

De beoordelingscriteria voor het profielwerkstuk vind je verderop in deze handleiding. Net als bij praktische opdrachten is een goede tijdsplanning altijd één van de beoordelingscriteria. *Als je je niet houdt aan de in deze handleiding genoemde deadlines dan kan dat resulteren in een verlaging van het cijfer met één punt.*

Originaliteit is ook één van de beoordelingscriteria. Natuurlijk mag je allerlei bronnen gebruiken, maar je moet het bronnenmateriaal zo bewerken dat er weer sprake is van een originele invalshoek of je moet duidelijk aangeven dat er sprake is van een citaat zonder dat de scriptie één groot citaat wordt.

Een deel van de profielwerkstukken bestaan uit literatuurstudies waarbij leerlingen dat wat zij gelezen hebben in eigen woorden navertellen. Sommige leerlingen slagen daar slecht in zonder dat er echt sprake is van bedrog. Zij kopiëren bijvoorbeeld de hoofdstukindeling zonder naar het betreffende boek te verwijzen dat echter wel in hun bronnenlijst voorkomt of zij schrijven een alinea over waarbij zij hun best doen om zoveel mogelijk woorden door eigen woorden te vervangen. Dat is allemaal onbeholpen en niet goed, maar het gaat te ver om te spreken van frauduleus handelen. Als iemand echter grote delen van een profielwerkstuk zonder bronvermelding overneemt van internet dan is er geen misverstand mogelijk. *Dat is fraude en daar bij past maar één maatregel: het toekennen van het cijfer 1.* De leerling behoudt dan overigens het in het examenreglement vastgelegde recht om een herkansing van een toets van het schoolexamen in te wisselen voor een herexamen in een vak waarin alleen schoolexamen wordt afgelegd. In dit geval krijgt de leerling de gelegenheid een nieuw profielwerkstuk te maken over een geheel ander onderwerp.

Bij de start van de samenwerking tussen jullie en de begeleidend docent wordt duidelijk gecommuniceerd aan welke criteria het onderzoek moet voldoen. Er kan niet één standaard format voor alle verschillende vakken gegeven worden, omdat de wetenschappelijke criteria nu eenmaal per vakgebied verschillen.

Hou er wel rekening mee: een acht willen, is niet automatisch een acht krijgen. Heb je er veel tijd in gestopt dan hoeft dit nog niet te betekenen dat je ook automatisch een hoog cijfer krijgt. En als je weinig communiceert met de docent, krijgt deze ook geen goed beeld van het proces van het onderzoek doen.

Bijlage 1: De afspraken uit het examenreglement

Artikel 8: Profielwerkstuk

1. Kandidaten maken een profielwerkstuk dat betrekking heeft op minimaal één van de gekozen examenvakken.
2. De uitvoering van het profielwerkstuk gebeurt in tweetallen. Alleen de rector kan uitzonderingen op deze regel toestaan. Prestaties worden, ook bij werk in tweetallen, individueel beoordeeld.
3. De keuze voor het vak waarvoor kandidaten hun profielwerkstuk maken is in principe vrij, maar wordt beperkt door de beschikbaarheid van docenten om die werkstukken te begeleiden. Indien nodig wijst de coördinator van de afdeling in overleg met de betrokken docenten de gedane aanvragen toe.
4. De keuze van een onderwerp voor het profielwerkstuk is vrij. Uitbreiding van eerder gemaakte praktische opdrachten is toegestaan.
5. Er worden vier soorten profielwerkstukken onderscheiden:
 - natuurwetenschappelijk onderzoek;
 - sociaal-wetenschappelijk onderzoek;
 - literatuuronderzoek;
 - technisch ontwerp en/of creatief ontwerp.
6. Er worden drie presentatievormen onderscheiden:
 - schriftelijke presentatievormen, zoals een onderzoeksverslag, een essay, een artikel, een recensie, een interview etc.;
 - mondelinge presentatievormen, zoals een referaat, een spreekbeurt, een forumdiscussie, een posterpresentatie etc.;
 - overige presentatievormen, zoals een video-opname, een (computer)demonstratie, een uitvoering, een presentatie van een maquette etc.
7. Voorafgaand aan de start van het onderzoek maken kandidaten een plan van aanpak, waarin zijn opgenomen:
 - een onderzoeksplan, waarin wordt aangegeven wat onderzocht gaat worden en hoe dat zal gebeuren;
 - een tijdplan, waarin een schatting wordt gemaakt van de benodigde tijdsinvestering en waarin de verschillende controlemomenten worden vastgelegd;
 - een presentatieplan; waarin duidelijke afspraken gemaakt worden over de vorm van de presentatie.
8. Zowel het product als het proces worden beoordeeld, maar de nadruk ligt op de beoordeling van het proces. Bij alle beoordelingen dient vooraf voor alle betrokkenen duidelijk te zijn wat er precies beoordeeld wordt, aan de hand van vooraf vastgelegde beoordelingsmodellen.
9. Naast incidentele voortgangsgesprekken, vinden er op drie momenten in het proces beoordelingsgesprekken plaats, waarin een formeel oordeel wordt uitgesproken:
 - aan het einde van de oriëntatie- en keuzefase;
 - aan het begin van de schrijf- of ontwerpfase;
 - na de presentatie.
10. Onvoldoende beoordelingen in de eerste twee gesprekken kunnen leiden tot een zogenaamde *no-go-beslissing* die aangeeft dat het niet verantwoord is met het onderzoek in deze vorm verder te gaan. Aanpassing van het onderzoeksplan is dan noodzakelijk.
11. Overschrijdingen van de in het tijdplan vastgelegde deadlines worden door de begeleider(s) van het profielwerkstuk gemeld aan de coördinator van de afdeling, die daarna met de betrokken kandidaten afspraken maakt om hun werk op zo kort

mogelijke termijn alsnog in orde te brengen. Deze afspraken worden gemeld aan de ouders/verzorgers van de betrokken kandidaten.

Artikel 11 Uitslag examen

Bij de uitslagbepaling wordt op de havo het gemiddelde van de eindcijfers van maatschappijleer en het profielwerkstuk aangemerkt als het eindcijfer van één vak: het combinatiecijfer. Op het vwo wordt het gemiddelde van de eindcijfers van maatschappijleer, anw, kcv en het profielwerkstuk aangemerkt als het eindcijfer van één cijfer: het combinatiecijfer. Dit gemiddelde wordt op de in het examenreglement gebruikelijke manier bepaald.

Opmerking

Het profielwerkstuk wordt beoordeeld met een geheel cijfer uit de reeks 1 tot en met 10.

Bijlage 2: Hulpblad opstellen plan van aanpak

Namen:

Klas:

Vak:

Docent:

Onderwerp
(voorlopige) Hoofdvraag
(voorlopige) Deelvragen
Hypothese(n)
Werkwijze en middelen
Informatiebronnen
Presentatievorm
Taakverdeling
Tijdpad
Opmerkingen docent

Bijlage 3: Afsprakenblad

De afspraken op dit blad worden door de examenkandidaten en hun begeleidend docent ingevuld. De kandidaten bewaren dit blad in hun mapje handleiding en leveren dit in bij het uiteindelijke profielwerkstuk

Naam examenkandidaten + klas: Naam docent + vak:
frequentie van contactmomenten
wijze van communiceren en het schriftelijk vastleggen daarvan
afspraken rond voortgang: wat moet wanneer af zijn?
afspraken rond terugkoppeling van docent bij officiële terugkoppelmomenten
beoordelingscriteria
rol van minipresentatie binnen procesgedeelte van beoordelingscriteria
overige afspraken

Bijlage 4: Feedback bij terugkoppelmomenten:

Beknopte weergave van feedback gegeven door begeleidend docent.

Namen examenkandidaten + klas:

naam docent + vak:

vrijdag 16 okt	tussenstand profielwerkstuk inleveren onderzoeksresultaten
vrijdag 20 nov	einde onderzoeksfase Docenten geven terugkoppeling aan de leerling en mentor.
maandag 18 jan	terugkoppeling op concept profielwerkstuk. Aan de hand van de terugkoppeling kunnen de leerlingen verbeteringen aanbrengen.
donderdag 4 febr	definitieve beoordeling profielwerkstuk